

Z časopisecké literatury: Eliáš, K. Etuda o prokure. Právník, č. 3/1993, s. 425–440; Eliáš, K. K některým otázkám odpovědnosti reprezentantů kapitálových společností. Právník, č. 4/1999, s. 298–333; Jablonka, B. Podpis na zmenke z pohladu viazanosti konajících osob. Právní rozhledy č. 8/2003, s. 424 an.; Kovarik, Z. Obce a směnky po novele obecního zákona, č. 3/2003, s. 140 an.; Kovarik, Z. Nález Ústavního soudu a rozhodování ve směněných věcech obcí. Soudní rozhledy č. 4/2002, s. 117–120; Pálva, S. Právní jednání podnikatele. Právo a podnikání č. 9/1993, s. 7–10.

KOMENTÁŘ K § 8

1. Úvod

Zastoupení, bez kterého by nebylo možno uskutečnit řadu zcela běžných operací, resp. by to sice možné bylo, ovšem jen za cenu nepřiměřených nákladů, patří k běžné součásti právního a hospodářského života. Směněný provoz není v tomto směru žádnou výjimkou.

Zastoupení při podpisu směnky přitom oprávněně pouhá značnou pozornost odborné i laické veřejnosti. Jde sice o materiil, kterou nelze označit za typicky směněnou, neboť zákon směněný a šekový neupravuje oprávnění k podpisu směnky komplexně a při úpravě zastoupení buď postupuje v souladu (új. duplicitně) s obecnou úpravou, nebo ji mnohé otázky zcela přenechává (v obou případech srov. čl. III § 3). Jak ale uvidíme na níže prezentovaných soudních rozhodnutích, jsou to velmi často právě podpisy na směnkách a z nich vycházející spory, v nichž doktrína a soudní judikatura řeší mnohé obecné otázky jednání a zastoupení.

Zde se zaměříme pouze na vybrané otázky podepisování zástupců a statutárních orgánů právnických osob, a to zejména v oblasti obchodního práva. Na různé případy mohou být samozřejmě různé názory. Stejně jako u jiných názortů prezentovaných v tomto komentáři jsou níže uvedena stanoviska překládána k diskusi.

2. ZASTOUPENÍ VE SMĚNEČNÝCH VZTAZÍCH (OBECNÝ VÝKLAD)

Osoba podepisující směnku nemusí být vždy přímým účastníkem směněného právního vztahu. Může podepisovat v zastoupení, tedy jménem a na účet jiného. Z právních úkonů zástupce, který činí své prohlášení v lě, vznikají potom práva a povinnosti zastoupenému. Kromě toho může jednat jako tzv. nepřímý

zástupce (náhradník). V těchto případech je přímým účastníkem směněného vztahu podepsaná osoba, bez ohledu na to, že eventuálně jedná na cizí účet např. na základe komisijní smlouvy (§ 577 an. ObchZ). Viz k tomu blíže výklad k čl. I § 3 odst. 3 o komisijní smlouvě.

Ustanovení čl. I § 8 dopadá na dva případy. Za prvé jde o situaci kdy se někdo podepíše na směnku jako zástupce osoby, aniž by k tomu byl oprávněn. Podepíše tedy směnku jako zástupce jiného bez jakéhokoliv zmocnění (zákonem či smluvním).

Druhou variantou upravenou v čl. I § 8 je potom podpis osoby, která sice zmocněna je, ovšem podpisem směnky své oprávnění překračuje (např. je zde oprávnění k podpisu směnky do určité výše a podepsaná směnka zní na sumu vyšší). Důsledky jsou v obou případech shodné: podepsané je ze směnky závázán sám, stává se sám směněným dlužníkem, a to ve stejném postavení, v jakém by byl ten, za koho podle svých údajů jednal. V případě, že za směnku zaplatí, má tedy stejná postížení práva.

Praxe někdy považuje za spornou otázku, jak posoudit podpisy zástupců učiněné tak, že někdo podepíše jméno osoby zastoupené. Podle čl. III § 3 odst. 1 je takový projev neplatný (viz také komentář k čl. I § 7).

3. PODPISY PROKURISTŮ

Prokura je zvláštním druhem typizované obchodněprávní plné moci, které může využít každý podnikatel zapsaný do obchodního rejstříku. Její rozsah je v převážné míře fixován přímo zákonem, a to velmi široce: prokurista je zmocněn ke všem právním úkonům, k nimž dochází při provozu podniku, i kdyžby k nim jinak bylo zapotřebí speciální plné moci (srov. § 14 odst. 1 věta první ObchZ).

Odehlná, ai už zužující nebo rozšiřující, dispozice ze strany takto zastoupeného podnikatele je možná, ovšem pouze do určité míry. Podnikatel může prokuru rozšířit o oprávnění zcizovat a zatěžovat nemovitosti (srov. § 14 odst. 2 ObchZ). Omezit prokuristu sice může, pújde ovšem pouze o vnitřní pokyny, které nebudou mít žádné právní následky vůči třetím osobám (§ 14 odst. 3 ObchZ).

Prokura je tedy typově možná pouze dvojit: buď jednoduchá, tj. pro všechny úkony související s provozem podniku, ovšem bez zmocnění k nakládání s nemovitostmi, anebo právě o tuto pravomoc rozšířená. Jiné „cizeložanější“ varianty zákon smětem ke třetím osobám nepřipouští. Nejsou tedy přípustná omezení, aby se prokura vztahovala jen na určité úkony, na určité druhy úkonů (např. mimo úkony směněné), aby byla vykonávána jen za jistých okolností, jen

po jistou dobu, jen na určitých místech nebo vůči určitým osobám (volně dle Malowsky-Wenig, A. Příručka obchodního práva. 1947, s. 153, srov. také jeho výklad o filiální prokurě).

Zřejmě jsou ctle, které zákonodávce touto úpravou sledoval. Díky této úpravě jsou třetí osoby, se kterými prokurista jedná, zbytečně nuceni zkoumat případnou plnou moc či jiné, např. zákonné, pověření jednatelů osoby. Ověřování z jejich strany se může omezit na zjištění, zda v podnikovém provozu jedná s autentickým prokuristou, který byl řádně zapsán do obchodního rejstříku, respektive v případě, že jde o výše uvedené dispozice s nemovitostmi – zda jde o prokuru, která byla tímto směrem rozšířena.

Podnikatel může udělit i kolektivní prokuru. K zastupování a podepisování může být potom oprávněn každý prokurista samostatně, nebo bude třeba souhlasného projevu vůle nejméně dvou prokuristů či všech prokuristů, srov. § 14 odst. 4 ObchZ.

Obrátíme-li pozornost ke směřujícímu právu, můžeme konstatovat, že obtiže obvykle nevyvolá otázka, zda podepisování směnky náleží k provozu podniku. Směnky jsou běžnou součástí obchodního života, manipulace s nimi patří k rutinním podnikovým operacím a v zásadě tak nelze prokuristovi podepisování směnky upravit. Nežle ale a priori vyloučit, že se neobjeví mimořádné případy, které bude nutno posoudit odchylně, kdy tedy podpis směnky prokuristou bude určitým excitem.

Jako u každé osoby, která jedná jako zástupce za jiného, musíme dále rozlišovat otázku, zda je oprávnění k podpisu směnky vůbec dáno, od otázky, zda existující oprávnění bylo řádně realizováno z formálního pohledu.

Podobně jako u jiných zástupců musí být z právního úkolu prokuristy zřejmé, že jedná za jiného; jinak platí, že jednatel jedná vlastním jménem (§ 32 odst. 1 obč. zák.). V podstatě totiž je v obecné poloze u směnky stanoveno v čl. III odst. 3: *Zmocněnec musí podepsat své vlastní jméno a připojit údaj, za koho podepisuje.* Tím ovšem nejsou dotčena zákonná ustanovení obchodního zákoníku o jednání prokuristy.

Zatímco okolnosti, zda je prokurista oprávněn podepisovat směnky, je – s výhradou uvedenou výše – v zásadě jasná, není zcela zřejmé, jakým způsobem má toto oprávnění prokurista formálně osvědčit.

V § 14 odst. 5 ObchZ se stanoví, že „prokurista podepisuje tím způsobem, že k firmě podnikatele, za kterého jedná, připojí dodatek označující prokuru a svůj podpis“. V ideálním případě podepíše prokurista firmě (uvede tedy firmu podnikatele, za kterého jedná), a to s dovětkem o prokurě.

Ani naše praxe není ušetřena hlukavých prokuristů, kteří neuvvedou (vedle firmy podnikatele a svého podpisu) dodatek o prokurě. Tím se rozpoutává spor,

zda lze takový podpis – tj. pouze firmě podpis bez dodatku, který by označoval prokuru – považovat za projev prokuristy.

Dle převládajícího náhledu doktriny a judikatury jde i v těchto případech o platný podpis prokuristy. Výslovně tak konstatoval např. prvorepublikový Nejvyšší soud (Vážný, č. 11 328): *Ku plnosti podpisu prokuristy za firmu se nevyhledává, by vyznačil u podpisu dodatek naznačující prokuru podle čl. 44 ObchZ. K jeho podpisu na směnce stačí, že jej prokurista vyznačí tím, že podepsal, připojí svůj podpis ke znění firmy vyznačenému na směnce razítkem, třebaže bez dodatku naznačujícího prokuru.* Argumentace starším rozhodnutím je v tomto případě zbytečným manýriismem. Jako u každého odkazu na starou judikaturu je totiž třeba dodat, že jaké právní úpravy soud tehdy mohl vycházet, aby čtenář mohl sám posoudit, zda by rozhodnutí obstálo i dnes. Tehdejší úprava byla sice v podstatě shodná s nynější, alespoň co se dodatků o prokurě týká. Ovšem čl. 52 v odst. 1 a 2 obecného obchodního zákoníku stanovil následující: „*Právním jednáním, které uzavře prokurista nebo obchodní zmocněnec podle prokury nebo plné moci jménem principlovým, jest pouze teno vůči třetímu oprávněnému a zavázán. Nic na věci nemění, bylo-li jednání výslovně uzavřeno jménem principlovým, či vyplývalo-li z okolností, že podle vůle smluvníků mělo být uzavřeno pro principála.*“ Na volnějším přístupu starší judikatury i nauky se muselo právé ctivované ustanovení – které v našem pozitivním právu nenajdeme – nutně odrazit. Ve světle ctivované normy se totiž neuvedení doložky o prokurě muselo jevit jako zcela bagatelní pochybení.

Uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu bylo potvrzením závěrů, které byly většími dovozovány již v době daleko dřívější. Dokazuje to jen lenný pohled do starší literatury. Tak např. v komentáři H. Stauba a O. Piska (*Staub/Pisko. Kommentar zum Allgemeinen Deutschen Handelsgesetzbuch.* Viedeň, 1908, s. 172) se konstatuje, že ustanovení čl. 44 obecného zákoníku obchodního má pouze pořádkový charakter. Autoři citují přímer Thölitz, který dovozuje, že v čl. 44 obecného zákoníku obchodního jde o pouhé „zákonodárcovo přání“ (*Wunsch des Gesetzgebers*); odkazují také na souhlasné stanovisko Randovo a Blaschkeho a dále konstatují, že tímto způsobem je předpis tradičně pojímán i v soudní praxi. Z pozdější literatury vyjadřuje shodné mínění např. Malowsky-Wenig (viz dlu uvedeně v úvodu tohoto komentáře, s. 154). V novodobě literaturě k podobnému závěru dospěl např. K. Eliáš (*Eliáš, K. Evropa o prokurě.* Právník č. 3/1993, s. 437), S. Píva (*Píva, S. – Píva, S. – Tomasa, M. Obchodní zákoník, komentář.* 7. vydání, 2002, s. 47). Stejně závěry najdeme v novější literatuře německé či rakouské (viz např. *Heymann-Köhler. Handelsgesetzbuch, Walter de Gruyter, Berlin, 1971, s. 123 – 124; Roth, G. Handels- und Gesellschaftsrecht, 2. vydání, Vahlen, 1986, s. 252; Klunzinger, E. Grundzüge des Handel-*

strechts, 4. vydání, Vahlen 1988, § 8 bod. 3; diferencované *Krejci, H. Handelsrecht, 2. vydání*, Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung 2001, s. 164 atd.).

Současná judikatura není zatím ustálená. Od uvedeného názoru se odklonilo známé a často kritizované rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, č. j. 5 Cmo 308/194 (Soudní rozhledy, č. 4/1996, s. 88 an.), podle kterého *současný podpis prokuristy je podle § 14 odst. 5 ObchZ doložka o prokure. Bez této doložky nejde o podpis prokuristy. Nestací jen skutečnost, že jde o osobu zapsanou jako prokurista v obchodním rejstříku. Přesto může tento podpis podnikatele zavazovat, byl-li podepsán oprávněn jednat za něj i z jiného důvodu.*

V rozsudku Vrchního soudu v Praze čj. 9 Cmo 873/99-40 ze dne 26. listopadu 2001 (publikován v časopisu Obchodní právo, č. 4/2002, s. 24an.) ovšem tento soud v souladu s dříve publikovanými názory naopak konstatoval, že „*oprávněný prokurista jednat na základě udělené prokury vzniká zápisem do obchodního rejstříku a není vázáno na uvedení dodatku označujícího prokuristu*“. Je velmi pravděpodobné, že v praxi se nakonec prosadí toto druhé benevolentnější stanovisko.

Pro úplnost dodejme, že přijetím prvního názoru by se otevřela otázka aplikace čl. 1 § 8 na případy, kdy prokurista neuvedl dodatek o prokure. B. Jablonka k tomu publikoval podle mého názoru obhajitelný názor, že v takových případech ust. čl. 1 § 8 na prokuristu nedopadá, neboť neuvedení doložky o prokure „*neznamená, že se prokurista dopustil excessu při směřování právním úkonu (tj. nebyl oprávněný jednat jako zástupce anebo překročil své oprávnění). Podpisem bez uvedení doložky o prokure pouze nedodržel formálně stanovený způsob podepisování podle § 14 odst. 5 ObchZ. Pokud tedy takové jednání prokuristy nezavazuje právníčkou osobu [a samozřejmě i osobu fyzickou, pokud je zapsána do obchodního rejstříku a ustavila prokuristu, pozn. JK], stejně tak nezavazuje ani samotného prokuristu jako fyzickou osobu, podle čl. 1 § 8 (Jablonka, B. Podpis na zmluvě z pohledu vázanosti konajících osob. Právní rozhledy č. 8/2003, s. 428, originál je ve slovenštině, překlad JK).*

4. STATUTÁRNÍ ORGÁNY

Nejméně problémů by v praxi mělo přinášet přímé jednání právníckých osob, tj. jednání uskutečňované skrze jejich statutární orgány (stov. blíže § 20 ObčZ, u podnikatelů § 13 ObchZ). U tohoto typu jednání právnícké osoby je pojmově vyloučeno, že by došlo k překročení vnější jednatelecké působnosti, jako je tomu např. u smluvního či zákonného zastoupení.

Statutární orgán činí právní úkony ve všech věcech a případech omezení mají pouze interní povahu (u podnikatelů viz v podrobnostech § 13 odst. 4 ObchZ). Uvádí-li se v literatuře, že se ustanovení čl. 1 § 8, které se týká důsledků jednání zástupce překročivšího rozsah uděleného oprávnění, vztahuje i na „obdobná“ jednání statutárních orgánů právníckých osob“, jde proto v zásadě o variantu, která dost dobře nasat nemůže. Řádné jednání statutárního orgánu zavazuje právnickou osobu vždy, bez ohledu na to, že se – z pohledu vnitřních norem – jedná o překročení jeho oprávnění jednat směřem k třetím osobám.

Situace ovšem nemusí být tak jednoznačná. Věc se komplikuje u některých kolektivních statutárních orgánů. Za příklad si vezměme představenstvo akciové společnosti, které zpravidla bývá tvořeno více členy (stov. § 194 odst. 3 ObchZ). Způsob, jakým jedná představenstvo ve vztahu ke třetím osobám, určují statovy; zapisuje se do obchodního rejstříku.

Podle § 191 odst. 1 ObchZ jedná jménem společnosti navenek každý člen představenstva samostatně. Od tohoto dispozitivního principu se společností velmi často odchylují; způsob jednání je např. nastaven tak, že k jednání jménem společnosti jsou oprávněni vždy nejméně dva členové představenstva.

Spory vyvolává situace, kdy podle zápisu v obchodním rejstříku mají podepisovat dva členové a směnku podepíše pouze jeden z nich (příp. s důvěkem, že jedná jako člen představenstva).

Bývá někdy argumentováno tím, že jde o omezení jednateleckého oprávnění statutárního orgánu, které není možno uplatňovat vůči třetím osobám, i když bylo zřejmější (obecně viz § 13 odst. 5 ObchZ). Společnost tak má být vázána, byť jejím jménem podepsal směnku jen jeden člen představenstva.

Uvedený názor nelze podle názoru autora považovat za obhajitelný. Mylně totiž směřuje omezení jednateleckého oprávnění statutárního orgánu (které skutečně nelze namíhat třetím osobám, i kdyby bylo zřejmé) se způsobem jednání statutárního orgánu (tj. s prostým mechanismem projevu vůle právnícké osoby skrze její statutární orgán). Nebyl-li dodržen způsob, kterým příslušní členové představenstva mají podle zápisu v obchodním rejstříku zavazovat společnost, není společnost zavázána [Stov. také rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 29 Odo 216/2003 z něhož vyplývá, že ustanovení stanov o způsobu jednání právnícké osoby není vnitřním omezením jednateleckého oprávnění ve smyslu ustanovení § 191 odst. 2 ObchZ. Za takové omezení lze považovat pouze omezení, která zakazují představenstvu jako celku nebo osobám jednajícím jménem představenstva, a tedy i jménem společnosti, učiniti určitý právní úkon či právní úkony anebo takový úkon podniknouti (např. předchozím souhlasem volné hromady)]. Jestliže však stanovou akciové společnosti určují odchylně od třetí věty ustanovení § 191 odst. 1 ObchZ způsob jednání jménem společnosti, což se následně zapí-

suje do obchodního rejstříku (v projednávané věci tak, že jménem představenstva žalobkyne jednají společně dva jeho členové nebo jeden člen jestliže k tomu byl písemně pověřen), nejde o vnitřní omezení jednatelešského oprávnění, ale o stanovení odchylného způsobu jednání jménem společnosti, což citované ustanovení obchodního zákoníku umožňuje bez jakéhokoli omezení].

Spomnu však zůstává otázka, zda je potom zavázán ve smyslu čl. I § 8 samotný člen představenstva osobně. Podle J. Dědlice (*Dědice, J.* Podpisy na směnce, Profi č. 44/1995, s. V) není osobně zavázán jednatel člen statutárního orgánu, protože nepodepisoval směnku jako zástupce právnícké osoby, ale právě jako člen statutárního orgánu, resp. jako její statutární orgán. Dle citovaného autora jde o důsledek koncepce, že jednání statutárního orgánu není v českém právu (na rozdíl od mnoha zahraničních právních řádů) chápáno jako zastoupení, takže na toto jednání nelze aplikovat ustanovení čl. I § 8.

Vycházejí z uvedeného pojetí bychom mohli konstatovat, že z prohlášení na směnce nebude zavázán nikdo. Společnost proto, že jejím jménem nebylo řádně jednáno, a člen představenstva proto, že se na něj nevztahuje čl. I § 8, neboť ten se týká pouze zástupců. K podobnému závěru dospívá i Brano Jablonka (*Jablonka, B.* Podpis na smence z pohledu viazanosti konajících osob. Právní rozhledy č. 8/2003, s. 426 – 427).

Proti tomu stojí v soudní praxi stanovisko, podle něhož je příslušný člen zavázán i v tomto případě. Argumentuje se někdy tím, že jednání samotného člena představenstva nelze považovat za jednání člena statutárního orgánu, když k tomu by bylo třeba podpisu dalšího člena. Nebo je ustanovení čl. I § 8 vykládáno široce a je vztahováno i na jiné osoby než zástupce. Druhé stanovisko bývá odůvodňováno také na základě historického výkladu, neboť zákonná úprava tehdy nemohla vycházet z toho, že jednání statutárního orgánu není jednáním v zastoupení, jak je tomu v zahraničí (a jak tomu bylo dříve u nás). Odpověď na uvedenou velmi spornou otázku dá zřejmě až judikatura vyšších soudů.

Novela obchodního zákoníku publikovaná pod č. 370/2000 Sb., upravila v § 66 odst. 7 ObchZ způsob podepisování osob, které číní jménem obchodní společnosti písemné úkony. Stanoví jim povinnost znamat firmě: *tyto osoby podepisují tak, že k firmě společností připojí svůj podpis.* Neuvedení firmy u podpisu jednatelů osoby však podle obchodního zákoníku nezpůsobuje neplatnost právního úkonu.

Ze znění § 66 odst. 7 ObchZ vyplývá, že k podepisování statutárním orgánem postací znamat firmě. Funkci podepisujícího (např. uvedením slovy „člen představenstva) zákon nevyžaduje, byť její uvedení samozřejmě nemůže být na škodu a do praxe je lze s ohledem na transparentnost jednatelešských oprávnění jen doporučit.

Neuvedení firmy nezpochybňuje platnost celého úkonu. Tím ovšem nemá být vyjádřeno, že podpis na směnce společností přesio zavazuje. Nepřímo se stanoví, že příslušný člen statutárního orgánu, který podepsal směnku pouze svým jménem a nevyjádřil vřbec, že jedná jménem společnosti, nemůže namítat neplatnost svého prohlášení (a případně tak zpochybnit účinky svého vlastního prohlášení).

5. OSOBY POVĚŘENÉ URČITOU ČINNOSTÍ PŘI PROVOZOVÁNÍ PODNIKU (§ 15 ODS. 1 OBCHZ)

Další velmi významnou skupinu zástupců představují osoby, které byly při provozování podniku pověřeny určitou činností. Ide o rozšířenou formu zákonného zastoupení, která ve věcech směnečných vyvolává řadu nejasností a obtíží.

Podle § 15 odst. 1 ObchZ „*kdo byl při provozování podniku pověřen určitou činností, je zmocněn ke všem úkonům, k nimž při této činnosti obvykle dochází*“. Na rozdíl od projevů statutárních orgánů nejde již o osobní jednání podnikatele, ale o jednání na základě zákonného zastoupení. Může proto dojít k překročení jednatelešského oprávnění s důsledky uvedenými v čl. I § 8.

Pověřením dle § 15 odst. 1 ObchZ, které nemusí mít nutné formalizovanou podobu, podnikatel současně dává příslušné osobě zmocnění jednat za něj v zákonnem stanoveném rozsahu. Jednatelešská působnost je automatickým a třeba i nechtěným důsledkem určitého podnikového provozního pověření.

Nebezpečí, že zástupce učiní úkony pro podnikatele nevhodné, lze předejít pouze vhodným výběrem osob a činností, kterými budou pověřeny. Zatímco např. u zástupců, kteří jednají na základě plné moci, nebo u prokury či při jednání statutárním orgánem je možné mnoha podobným nebezpečím předejít – nastavením způsobu jednání, výslovným omezením v plné moci, u prokuristů např. kolektivní prokurou – podnikatel zmocněním dle § 15 ObchZ ve vztahu ke třetím osobám nijak omezit nemůže. Případné limity mají opět účinky pouze ve vztahu mezi podnikatelem a pověřenou osobou. Je proto možné domáhat se náhrady případné škody, resp. uplatnit jiné vůči zákonnému zástupci, jednala-li však třetí osoba v dobré víře, nelze platnost úkonu zpochybnit.

Ve směnečných věcech se objevuje několik sporných otázek:
1) První z nich se týká generalizujícího závěru o „oprávnění k podpisu směnek“. U smluv by jisté neobstál závěr, že osoba pověřená dle § 15 odst. 1 ObchZ může „podepisovat smlouvy“, je přece nutné vždy tyto smlouvy blíže vymezit (např. jejich druhem). Podobně – byť ne až tak intenzivně, neboť záleží především na tom, jak bude obvyklost úkonů hodnotit praxe – tomu může být v souvislosti se směnkami.

Směnka totiž může být použita v mnoha různých podobách, může ji být přimmo placeno, může sloužit jako nástroj placení (tj. půjde o placení prostřednictvím směnky, na které pamatuje § 334 ObchZ), anebo poslouží jako instrument zajišťovací. Konkrétní podoba směněného závazku je také různá; je značý rozdíl mezi pozicí přímého a nepřímého směněného dlužníka a není pochyb o tom, že jsou i dlužnická postavení mimořádně neatraktivní (jde např. o směněného rukojmí).

Stanovit paušálně, že pověřená osoba může či nemůže „podepisovat směnky“, může být v určitých případech příliš hrubým zobeněním případů, které je nutno naopak posuzovat jemnější optikou, tj. s uvážením jednotlivých okolností případů, charakteru směněné smlouvy, druhu směněného závazku, výše směněné sumy a také s respektem k dobré vůli jednajících osoby. Rozhodující ovšem nakonec může být jen zjištění, zda tímto způsobem jednotlivé směněné operace rozlišuje praxe, neboť jen ta může poskytnout měřítko „obvyklostí“ ve smyslu § 15 odst. 1 ObchZ.

2) Další otázka se týká způsobu, jakým tuto obvyklost příslušných úkonů budeme určovat. Ustanovení § 15 odst. 1 ObchZ bude nutno vykládat v zásadě objektivně; rozhodující tedy bude, jak se rozsah zmocnění jeví navenek, nikoliv to, jak toto zmocnění podnikatel zvláště upravil pro své potřeby např. v organizačním řádu. Tím se však z vnitropodnikových řádů nesítává makulatura. Význam si ponechávají ve vztahu mezi podnikatelem a pověřenou osobou. Kromě toho ve světn souhrnu časem přispívají k vytvoření hranic obvyklosti příslušných úkonů.

Z tohoto přístupu vychází i rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2074/2000, které se týká právě směnek (publikován in Soudní judikatura č. 4/2002 pod označením SJ 68/2002). Vyplyvá z něj mj., že *jednatelské oprávnění vyplývající z ustanovení § 15 ObchZ není založeno na určtní příslušných úkonů ve vnitřních organizačních předpisech, nýbrž na pověření určitou činností při provozu podniku a na obvyklosti právních úkonů, k nimž při této činnosti dochází přičemž jejíž obvyklost je třeba posuzovat objektivně, nezávisle na případném vymezení ve vnitropodnikových normách.*

Při aplikaci § 15 ObchZ nelze také pomínout, že obvyklosti úkonů, které souvisí s určitou činností, se časem bude měnit. To, co nebylo obvyklé počátkem devadesátých let 20. století, může být běžné dnes a naopak. Z těchto důvodů má mimořádný význam judikatura, která může reflektovat posuny v pojímání obvyklosti příslušných úkonů.

V prvních letech renesance směněného práva v České republice byl poměrně rozšířen (a tehdy byl možná i oprávněn) názor, že podpis směnky u obchodních společností přísluší pouze statutárnímu orgánu, resp. zástupci, který k tomu

byl zmocněn výslovně plnou mocí nebo prokuristovi. Směnka se mezitím stala běžnou součástí obchodní praxe a judikatura dnes běžně připoštní zmocnění ke směněnému prohlášení v rámci § 15 odst. 1 ObchZ.

Z významných rozhodnutí lze odkázat zejména na rozsudek Vrchního soudu v Praze, č. j. 5 Cmo 308/94, který již byl citován v souvislosti s prokuristovou doložkou. Jelikož soud dospěl k závěru, že bez doložky o prokurci o podpis prokuristy jít nemůže, zkoumal další eventuelní oprávnění podepisující fyzické osoby. Ta byla současně ředitelem akciové společnosti. Jak konstatoval odvolací soud, v *případě ředitele akciové společnosti – stádního přímýstového podniku – který není statutárním orgánem ani jeho členem, jde o osobu, u níž je obvyklé, aby za tuto osobu podepisovala směnky podle § 20 odst. 2 ObčZa § 15 ObchZ.*

Další krok směrem k rozšíření osob oprávněných k podepisování směnek učinil Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 14. 3. 2002, sp. zn. 29 Cdo 2074/2000 (cit. výše), v němž konstatoval, že *přijetí směnky ekonomickým náměstkem ředitele obchodní společnosti lze považovat ve smyslu § 15 ObchZ za obvyklý úkon.* Posledně uvedené rozhodnutí dobře dokumentuje obecnou tendenci vyšších soudů k *normativnímu* rozhodování. V daném případě to znamená, že soud nerozhoduje ani tak o tom, co je v praxi obvyklé, ale spíše o tom, co by v praxi (podle něj) obvyklé být mělo. Do rozhodování tak vnáší své vlastní představy o rozumném uspořádání vztahů. Pokud možno soudit podle mé (samozřejmě omezené) zkušenosti z praxe, rozhodnutí přiznávající jednací pravomoci ve směněných věcech „ekonomickým náměstkům“ neodpovídá skutečným poměrům v obchodním životě a je většinou podnikatelské veřejnosti vlnáno spíše jako překvapení.

Novela obchodního zákoníku publikovaná pod č. 370/2000 Sb. doplnila do § 15 ObchZ druhý odstavec: *Překročí-li zástupce podnikatele zmocnění podle odstavce 1, je takovým jednatím podnikatel vázán, jen jestliže o překročení třetí osoba nevěděl a s přihlédnutím ke všem okolnostem případu vědět nemohla.*

Jde o další opatření k posílení ochrany dobré vůly třetích osob. Ani objektivní měřítko – dané charakterem činnosti a obvyklostí úkonů, které se s ní pojí – není rozhodující, jestliže třetí osoba o překročení nevěděla, resp. vědět nemohla.

Zásadní obrat ovšem od nového ustanovení zřejmě očekávat nelze. Na rozdíl od ní ubírá předpoklad, že třetí osoba nejen že o excesu z rámce obvyklých úkonů nevěděla, ale že „s přihlédnutím ke všem okolnostem případu“ vědět nemohla. Takových případů zřejmě nebude mnoho; obvyklost je dána objektivně a ne vždy bude možné dovodit, že o jejím překročení třetí osoba „vědět nemohla“ (roli může hrát např. zavedená praxe mezi stranami).

Z uvedeného je ale zřejmá tendence k vyšší ochraně třetích osob, se kterými zákoní zástupci jednají. Také proto se v naší praxi stále častěji objevují návrhy, aby vzhledem k významu směněných závazků bylo oprávnění k podpisu směn-

ky vyčleněno z okruhu zmocnění podle § 15 odst. 1 ObchZ (a to případně i s dalšími významnými úkony).

Bylo tomu tak dříve (srov. čl. 47 odst. 2 obecného zákoníku obchodního) a je tomu tak stále v mnoha zahraničních právních řádech. Např. v německém právu najdeme takové řešení v § 54 HGB, kde je upravena obchodní plná moc. Ustanovení § 54 odst. 1 a 2 HGB zní v originále takto: „(1) Ist jemand ohne Erteilung der Prokura zum Betrieb eines Handelsgewerbes oder zur Vornahme einer bestimmten zu einem Handelsgewerbe gehörigen Art von Geschäften oder zur Vornahme einzelner zu einem Handelsgewerbe gehöriger Geschäfte ermächtigt, so erstreckt sich die Vollmacht (Handlungsvollmacht) auf alle Geschäfte und Rechtshandlungen, die der Betrieb eines derartigen Handelsgewerbes oder die Vornahme derartigen Geschäfte gewöhnlich mit sich bringt. (2) Zur Veräußerung oder Belastung von Grundstücken, zur Eingelung von Wechselverbindlichkeiten, zur Aufnahme von Darlehen und zur Prozeßführung ist der Handlungsbefugnisse nur ermächtigt, wenn ihm eine solche Befugnis besonders erteilt ist. (3) Sonstige Beschränkungen der Handlungsvollmacht braucht ein Dritter nur dann gegen sich gelten zu lassen, wenn er sie kannte oder kennen musste“. Obchodní plnomocník (Handlungsbefugntiger) je osoba, která – aniž by disponovala prokurou – byla ustanovena k provozování živnosti nebo k určitému druhu jednání, resp. k jednotlivým jednáním, které souvisí s provozováním živnosti (pověření nemusí být žádným způsobem formalizováno a může být dáno i konkrétně). Podle § 54 odst. 1 HGB je obchodní plnomocník zmocněn ke všem právním úkonům, které obvykle přináší provozování této obchodní činnosti nebo provádění takového jednání.

Jak vyplývá ze druhého odstavce § 54 HGB, netýká se ale toto automatické zmocnění mj. právě směnkových závazků (dále také zciizování a zatěžování nemovitostí, půjček a vedení sporů.) Ty jsou považovány za jeden z tzv. nebezpečných obchodů (gefährliche Geschäfte, srov. *Holzhammer, R. Allgemeines Handelsrecht und Wertpapierrecht*, 4. vydání, Springer Verlag 1993, s. 64), k nimž zákon vyžaduje speciální oprávnění zástupce a ani dobrá víra třetích osob, se kterými bylo jednáno, na tom nic nemění (srov. § 54 odst. 3 HGB a contrario). A jak neopomenuti dodat Baumbach s Hefenmehl (*Baumbach/Hefenmehl*, s. 139), je udělení plné moci k podepsávání směnek s ohledem na hrozící rizika projevem obzvláštní důvěry.